tyje - žalvarinės pasaginės segės daugiakampiais galais, ir ant rankų - įvijinės apyrankės. Beveik visuose vyrų kapuose rasti odiniai diržai su žalvarinėmis sagtimis, puošti žalvarinėmis vinutėmis. Labai mėgstamas vyrų papuošalas buvo įvijiniai žiedai, kurių po kelis rasta kiekviename kape. Moterų kapuose iš darbo įrankių aptikti geležiniai peiliukai lenktomis viršūnėmis, verpstukai. Iš papuošalų vyravo žalvarinės antkaklės, tik mažesnio skersmens negu vyrų, pasaginės segės cilindriniais ir daugiakampiais galais, įvijiniai žiedai. Keliuose kapuose rasta gintaro karoliukų.

ŠR senkapio dalyje sudegintų mirusiųjų kapai buvo įsimaišę tarp nedegintų. Sudegintų mirusiųjų kapų išliko tik pats duobės dugnas, kur kartu su sudegusiais kaulais buvo išbarstyti perdegę dirbiniai. Tai įtveriamieji ietigaliai (kai kurie pagaminti iš raštuoto plieno), pentiniai kirvukai, dviašmenis kalavijas. Iš papuošalų rastos pasaginės segelės stilizuotomis gyvulinėmis ir aguoninėmis galvutėmis ir žiedeliai pastorinta priekine dalimi, ornamentuota skersiniais ruoželiais. Aptikta keletas sidabrinių įvijėlių piltuvėlio formos. Šioje senkapio dalyje rastieji sudegintų žmonių kapai datuojami XII-XIV a.

Laima Vaitkunskienė

ŽĄSINO (ŠILALĖS RAJ.) SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1978 IR 1979 METAIS

MAII 1976 ir 1977 m. Žąsino senkapyje ištyrė 1600 m^2 ir rado 129 kapus. Paminklas buvo kasinėjamas ir sekančiais - 1978 m. ir 1979 m. Atidengta dar 1075 m^2 ir aptikti 74

kapai, surinkta apie 460 dirbinių.

Laidosena dvejopa: 64 kapuose palaidoti nedeginti ir 10 - sudeginti mirusieji. Kai kuriuose kapuose buvo po 2 (k. Nr. 139, 151) ar po 3 (k. Nr. 148) mirusiuosius.

Senkapis smarkiai apardytas, todėl kai kurie kapai ar jų pėdsakai pasiekti jau 0,3-0,4 m gilumoje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Geriau išliko giliau esantieji (0,6-1,15 m). Kapų duobės 1,1-2,5 m ilgio ir 0,5-0,9 m pločio. Tačiau jos žymiai didesnės, jei kape laidoti keli mirusieji, pvz., kapo Nr. 148 duobė buvo 3,1x1,8 m dydžio. Ir nedegintų, ir sudegintų mirusiųjų kapuose išliko karsto liekanų. Karstai buvę apie 2 m ilgio ir 0,4-0,5 m pločio.

Griaučiai smarkiai sunykę, tačiau buvo galima nustatyti, kad mirusieji gulėjo ąžuolštielninki, ištiestomis kojomis, sudėtomis ant krūtinės rankomis, galva orientuoti daugiausia į ŠR (vyrai) ir į PV (dažniau moterys), nors yra palaidotų ir į V, R, PR, ŠV.

Sudeginti mirusieji laidoti tokio pat dydžio ir formos duobėse, kaip nedeginti. Analogiškas ir karstų dydis. Šiems kapams būdinga tai, kad juose būna labai mažai sudeginto žmogaus kauliukų. Matyt, tai apeiginis žiupsnelis, švariai, be degėsių surinktas iš laužavietės ir pabertas į karstą. Kartais jis pasklidęs viename 30-40 cm dydžio plotelyje, o kartais truputis kaulų paberta viename kapo gale, o likusieji - kitame. Kape Nr. 148C sudeginti smulkūs žmogaus kaulai supilti į audeklinį maišelį, papuoštą žalvariniais apkalėliais ir susegtą pasagine sege. Maišelis buvęs užrištas raišteliu ir suveržtas gintariniu karoliuku-amuletu. Kape Nr. 149, skirtingai negu kituose

sudegintų žmonių kapuose, smulkius sudegusių kaulų gabaliukus randame sumaišytus su žeme visoje kapo duobėje, apie 7 cm storio sluoksnyje. Tačiau ir čia kaulų trupinių labai nedaug. Tik nedaugelyje kapų pastebėta nedidelės, netaisyklingos formos dėmės, kuriose buvo degėsių krislelių (k. Nr. 147, 148), o kartais jų būna ir kapo dugne, po karstu (k. Nr. 146). Kartu su sudegintais kaulais padėta ir susilydžiusių žalvarinių papuošalų dalys. Tačiau kai kuriuose kapuose papuošalai ugnies visai neliesti (k. Nr. 148C, 172).

Tradicija padėti žirgo galvą ant karsto pasekama tiek sudegintų, tiek nedegintų turtingų vyrų kapuose. Priešingame gale ant karsto sudėti žirgo aprangos daiktai.

Visuose kapuose rasta įkapių: ginklų, papuošalų, raitelio ir žirgo aprangos daiktų, kitų buities reikmenų. Rečiausi yra darbo įrankiai, iš kurių vyrų kapuose rastas 1 galąstuvėlis (k. Nr. 168) ir 1 skiltuvėlis (k. Nr. 178), o moterų kapuose tik verpstukas ir yla, o kartais tik vienas kuris šių įrankių. Dažnesni tik peiliai, kurių aptikta 18 vyrų ir moterų kapuose. 15 vyrų palaidoti su ietimis, 3 - su kovos kirviais, 2 - su kalavijais, o 2 vyrams įdėta po 1 kalavijų makščių žalvarinį antgalį. Krinta į akis tai, kad ginklų gausiau sudegintų mirusiųjų kapuose, pvz., k. Nr. 178 - 3 kovos kirviai, kape Nr. 148B - 2 kalavijai, 1 kovos kirvis ir 2 ietis, k. Nr. 146 - 3 ietys, k. Nr. 148C - net 5 ietys. Be to, tik sudegintų vyrų kapams būdinga ginklus susmeigti abipus karsto (k. Nr. 147, 148B).

Mirusieji laidoti su šventiniai. drabužiais. Kai kurios jų dalys puoštos metalu. Pvz., kepurių pakraščiai apjuosti

iš žalvario vielučių nupintomis juostelėmis (k. Nr. 153), batų aulų aplikacijos sutvirtintos žalvario apkalėliais (k. Nr. 151B, 155, 182), sijono ar prijuostės kraštas padabintas žalvario skardelėmis (k. Nr. 167). Kai kurios moterys palaidotos su apgalviais, sudarytais iš 5 eilių žalvarinių įvijėlių, perskirtų siauromis plokštelėmis (k. Nr. 167). Aprangą papildė papuošalų komplektas, būdingas žemaičiams: vyrams 1-2 pasaginės segės dažniausiai kampuotais, rečiau cilindriniais, aguoniniais, storėjančiais ir platėjančiais galais, o moterims po 1-2 kryžinius smeigtukus. Ir vieniems, ir kitiems prie minėtų papuošalų pririšdavo 1-2 gintarinius karoliukus - amuletus. Mirusiųjų rankas puošė 1-2 apyrankės, keli žiedai (iki 6). Tik 7 kapuose buvo aptikta antkaklių.[1]

Raitelio ir žirgo aprangos detalių visada randama tuose vyrų kapuose, kuriuose būna įdėta ir žirgo galva. Tačiau minėtų radinių aptikta ir 7 kapuose (Nr. 151B, 152, 156, 182, 198, 199, 202), kur nebuvo žirgo galvos. Visi jie suardyti, todėl galimas dalykas, kad žirgo kaukolė galėjo būti nuarta. Iš žirgo aprangos vyrams įdėdavo kamanas, kurių teišliko tik žąslai, sagtys. 4 kapuose buvo žirgų antkaklės, 5 - po 2 balno kilpas, 4 - karčių įvija su sruoga viduje. Taip pat randama geležinių ir žalvarinių pentinų, žalvariu kaustytų diržų.

Remiantis radiniais, tyrinėti kapai skiriami X-XII a.